

DISKUSINIAI LIUDYTOJO INTERESO EGZISTAVIMO BAUDŽIAMAJAME PROCESĖ ASPEKTAI

Raimundas Jurka

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamojo proceso katedra

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 2714 639

Elektroninis paštas rjurka@mruni.eu

Pateikta 2008 m. rugsėjo 10 d., parengta spausdinti 2009 m. kovo 5 d.

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas liudytojo intereso baudžiamajame procese egzistavimo klausimas, glaudžiai susijęs su šio intereso ištakomis ir liudytojo interesų pobūdžiu. Autorius pirmiausia kelia klausimą, ar apskritai baudžiamajame procese liudytojas gali būti kuo nors suinteresuotas, jeigu taip – ar tai yra natūralu, ar vis dėlto tai neatitinka liudytojo teisinės padėties procese idėjos, jog šis proceso subjektas turi būti neutralus. Liudytojo vaidmens baudžiamajoje byloje, jo teisinio statuso analizė rodo, kad vis dėlto šis subjektas turi siekį ginti savo padėtį, t. y. procesines teises bei pareigas, todėl nekalbėjimas apie liudytojo interesus prilygtų liudytojo, kaip įrodinėjimo priemonės, o ne tikslu baudžiamajame procese vertinimui. Liudytojo suinteresuotumą savo teisine padėtimi byloje, o kartais ir bylos baigtimi gali lemti jo statuso ypatumai, bylos faktinės aplinkybės, šio subjekto santykiai su kitais procese dalyvaujančiais subjektais.

Reikšminiai žodžiai: baudžiamojo proceso teisė, liudytojo interesas, žmogaus teisės ir laisvės.

Įvadas

Įprasta manyti, kad diskusija apie subjektų interesų įgyvendinimą baudžiamajame procese galima tik tada, kai kalbama apie proceso šalis, t. y. įtariamąjį, kaltinamąjį, nukentėjusįjį, civilinį ieškovą, civilinį atsakovą ir kt. Tokio požiūrio logika ta, jog būtent šie subjektai vienu ar kitu mastu siekia tenkinti atitinkamus savo poreikius baudžiamojoje byloje – štai nukentėjusysis siekia nubausti kaltininką arba, apskritai kalbant, reikalauti, kad būtų atkurtos jo pažeistos teisės ir pradinę padėtį, įtariamasis ar kaltinamasis siekia apginti save, t. y. paneigti jam pateikiamus įtarimus ar kaltinimus ar kitaip sušvelninti savo teisinę padėtį. Kitaip tariant, minėti subjektai siekia tenkinti bei ginti savo interesus atsižvelgdami ir savo vaidmenį baudžiamajame procese. Tačiau neretai pamirštama, jog, be šių pagrindinių baudžiamojo proceso figūrų, byloje dalyvauja ir kiti subjektai, kurie, nebūdami proceso dominantės, vis dėlto taip pat siekia ginti atitinkamus savo interesus. Čia kalbama apie liudytojus, kuriuos galima įvardyti vienais pagrindinių įrodinėjimo procese siekiant nustatyti tiesą. Šių subjektų teisinei padėčiai byloje negali būti skiriama mažiau dėmesio, nes be jų parodymų, be jų pagalbos neretai byla gali patekti į aklavietę. Antra vertus, neteisinga būtų neigti, kad ir liudytojo procesinis vaidmuo yra panašus ir, pavyzdžiui, nukentėjusiojo ar įtariamojo (pavyzdžiui, paaiškėjus aplinkybėms liudytojas pripažįstamas nukentėjusiuoju arba atsiranda pagrindas jam pranešti apie įtarimą ir kt.).

Taigi, liudytojo intereso baudžiamajame procese egzistavimo problemos aktualumas grindžiamas tuo, jog kol kas šiuo metu gana vangiai norima kalbėti apie tai, jog liudytojas baudžiamojoje byloje, kaip ir kiti subjektai, turi savų siekių, susijusių ir su jo teisių bei pareigų, kaip procesinio statuso pagrindo, įgyvendinimu. Visiškai suprantama, kad jeigu proceso subjektas turi jam Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse¹ (toliau – BPK) suteiktas teises ir pareigas, vadinasi, jis jokia būdu negali būti ribojamas šių teisių ginti ar reikalauti, kad jam būtų suteiktos pakankamos galimybės atlikti pareigas. Iš to išplaukia ir liudytojo intereso baudžiamajame procese pagrindimas, nes priešingu atveju intereso egzistavimo klausimo atmetimas kaip negalimo logiškai prieštarautų jo siekiu ginti savo teises ir pareigas buvimo faktui. Todėl tampa akivaizdu, kad analizuojant liudytojo teisinės padėties esmę negalima apsieiti be jo asmeninių bei teisinių interesų byloje klausimo.

Šio mokslinio straipsnio tikslas – išnagrinėti liudytojo intereso baudžiamajame procese ištakas, kurios parodytų, nuo ko priklauso šio siekio atsiradimas,

1 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 37-1341.

kokia jo vieta tarp kitų liudytojo teisinės padėties aspektų. Straipsnyje taip pat siekiama atskleisti asmeninio bei teisinio liudytojo interesų esmę, ypač dėmesį atkreipiant į teisinį interesą, kurio turinys yra liudytojo suinteresuotumas bylos baigtimi bei savo teisine padėtimi byloje.

Mokslinio straipsnio objektas – tai liudytojo siekio ginti savo procesines teises bei reikalauti, kad būtų užtikrintos galimybės tinkamai vykdyti pareigas, turinys ir reglamentavimas.

Siekiant įgyvendinti šio mokslinio straipsnio tikslą buvo taikyti sisteminės analizės, genetinis, lyginimo, dokumentų analizės ir kiti moksliniai metodai.

Liudytojo intereso baudžiamajame procese klausimai vienaip ar kitaip analizuoti ir kai kurių autorių mokslo darbuose.² Tačiau vertinant, kiek analizuojama problema minėtuose darbuose iširta, reikia pripažinti, jog vis dėlto pastebimas dėmesio stygius problemoms, kokią reikšmę turi liudytojo interesas šio proceso subjekto teisinės padėties baudžiamojame byloje apibrėžtumui, kaip nuo to gali priklausyti liudytojo parodymų davimo procesas, parodymų dalykas. Taigi įvairiuose mokslo darbuose nepakankamai analizuojama liudytojo teisinė padėtis, tik fragmentiškai užsimenama apie liudytojo interesus byloje. Ir tai lemia šio straipsnio svarbą.

1. Liudytojo intereso baudžiamajame procese ištakos

Interesas – tai viena iš pagrindinių sociologinių bei teisinių kategorijų, kuria galima atskleisti ryšį tarp objektyviosios tikrovės dėsningumą ir žmonių veiklos. Interesai lemia žmogaus veiklos kryptį bei mastą, formuoja žmogaus poelgių ir kitokio socialinio elgesio motyvus. Taigi interesas, paprastai kalbant, – tai visa, be ko žmogus negalėtų siekti būti laimingas. Sociologijos moksle interesas apibūdinamas kaip žmogaus veiklą determinuojanti kategorija, siejama su poreikiu,

2 Sluiter, G. ICTR and the protection of witnesses. *Journal of International Criminal Justice*. 2005, 3; Rock, P. Witnesses and space in a crown court. *British Journal of Criminology*. 1991, 31(3); Quinn, K. Justice for vulnerable and intimidated witnesses in adversarial proceedings? *The Modern Law Review*. 2003, 66; Pozen, J. Justice obscured: the non-disclosure of witnesses' identities in ICTR Trials. *International Law and Politics*. 2006, 38: 281; Fyfe, N. R.; McKay, H. Desperately seeking safety. Witnesses' experiences of intimidation, protection and relocation. *British Journal of Criminology*. 2000, 40; Engelhardt, L. The problem with eye-witness testimony. *Stanford Journal of Legal Studies*. 1999, 1(1); Holdgaard, M. The right to cross-examine witnesses - case law under the European Convention on Human Rights. *Nordic Journal of International Law*. 2002, 71; Green, M. S. The paradox of auxiliary rights: the privilege against self-incrimination and the right to keep and bear arms. *Duke Law Journal*. 2002, 52; Doak, J. Confrontation in the courtroom: shielding vulnerable witnesses from the adversarial showdown. *Journal of Civil Liberties*. 2000, 3; Avery, M. The Child Abuse Witness: Potential for Secondary Victimization. *Criminal Justice Journal*. 1983-1984, 7(1).

kurį apibrėžia trūkumo būseną ir konkretus tos būsenos aptikimo ir pašalinimo mechanizmas.³ Šis trūkumo būsenos bei jos pašalinimo mechanizmas ir yra poreikį apibrėžiantis pagrindas. Visos šios interpretacijos pakartoja žmonijos suvokto intereso, kurį lemia poreikis kurti ir puoselėti asmeninę gerovę, esmę. Tačiau nederėtų pamiršti, jog intereso kategorija, būdama gana universalus sanklodos tarpsnio pobūdžio socialiniuose santykiuose, pavyzdžiui, žmonių santykiuose, kurių nereguliuoja teisės normos, ir santykiuose, kurie atsiranda, klostosi bei pasibaigia remiantis teisės normomis, aiškinama gana skirtingai. Intereso egzistavimo ir apibrėžimo klausimas aktualus ir baudžiamąjo proceso teisiniuose santykiuose, kuriuose vienas iš dalyvių yra liudytojas. Neneigiant to, jog intereso įgyvendinimo problemų kyla ir kitų proceso subjektų teisiniuose santykiuose, vis dėlto apsisistotina ties liudytojo intereso baudžiamajame procese egzistavimo problema, nes iki šiol baudžiamąjo proceso teisės moksle įprasta manyti, kad tarp liudytojo ir intereso sąvokų baudžiamąjoje byloje nėra ir negali būti nieko bendro. Nesigilinant į klausimą, kokie istoriniai, ekonominiai, socialiniai ar teisiniai veiksniai lėmė tokio požiūrio dominavimą, šio straipsnio autorius laikosi pozicijos, kad jeigu jau liudytojas baudžiamajame procese įgyja teises ir pareigas, vadinasi, tai suponuoja ir teiginį, kad jis negali būti ribojamas ginti šių vertybių ir taip realizuoti savo saugią būti *ubi ius, ibi remedium* (liet. – kur teisė, ten ir jos apsauga). Apskritai asmuo, turintis pareigą dalyvauti baudžiamajame procese, turi teisę reikalauti, kad valstybės institucijos užtikrintų saugią terpę (aplinką) siekiant tinkamai vykdyti šias pareigas.⁴ Todėl vienas iš interesų patenkinimo būdų yra jų teisinė apsauga. Iš to plaukia, jog interesas yra neatsiejama kiekvieno asmens, taip pat ir liudytojo, egzistavimo sąlyga byloje, kadangi tai yra natūralus žmogaus savisaugos poreikis.

Teisinėje literatūroje esama įvairių nuomonių dėl liudytojo intereso egzistavimo. Vertinant liudytojo intereso baudžiamajame procese esmę tiek praktinėje veikloje, tiek ir baudžiamąjo proceso teisėje bei moksle iškyla įvairių klausimų: pavyzdžiui, ar liudytoju byloje gali būti suinteresuotas bylos baigtimi asmuo; ar asmuo, šaukiamas bei apklausiamas kaip liudytojas, gali būti suinteresuotas vienomis ar kitomis bylos aplinkybėmis, ar jis privalo būti nešališkas; ar įvairūs asmeniniai bei profesiniai (dalykiniai) veiksniai gali būti pagrindas pateisinti liudytojo suinteresuotumą, kada galima kalbėti apie materialinį teisinį ar procesinį teisinį liudytojo suinteresuotumą; kada galima kalbėti apie liudytojo, kaip

3 Legkauskas, V. Žmogaus socialinės motyvacijos pagrindai. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. 2004, 2:35–40.

4 Jurka, R. Liudytojų saugumas, kaip priemonė užtikrinant jų parodymų patikimumą. *Jurisprudencija*. 2005, 75(67):31.

žmogaus, asmeninius interesus ir jo, kaip proceso subjekto, procesinius interesus baudžiamojoje byloje ir kt.

S. A. Sauškinas, garsus rusų mokslininkas, savo mokslinius tyrimus skyręs baudžiamojo proceso subjektų teisinės padėties analizei, nurodo, kad analizuojant liudytojo procesinį statusą jokiū būdu nevalia pamiršti jo interesus. Autoriaus nuomone, tai, kad baudžiamojo proceso teisėje vyrauja požiūris, jog liudytojas negali būti suinteresuotas, išskyrus atvejus, kai liudytojas procese dalyvauja kaip įtariamojo, kaltinamojo ar nukentėjusiojo šeimos narys ar artimas giminaitis, perša nuomonę, kad jis byloje prilyginamas marionetei. Toks požiūris savo ruožtu atitolina liudytoją, kaip proceso subjektą, nuo kitų visaverčių procese dalyvaujančių subjektų ir paverčia jį savotišku instrumentu, galinčiu būti naudingu tik įrodinėjimo procese. Dėl šios priežasties minėtasis autorius, kalbėdamas apie liudytojo vaidmenį procese, interesą išskiria bene kaip vieną pagrindinių veiksmų, lemiančių šio vaidmens esmę.⁵

S. A. Šeiferio nuomone, liudytojas, nors ir turi įstatymo suteiktas teises ir pareigas, tačiau proceso metu jis negali turėti jokių asmeninių interesų. Liudytojo teisių paskirtis – ginti ir saugoti tik procesinį interesą, nes asmeninio jis negali turėti.⁶ Ši pozicija grindžiama tuo, jog baudžiamajame procese kiekvienas subjektas, turėdamas jam suteiktas teises ir pareigas, savaime nėra atskirtas nuo siekio ginti savo teises bei reikalauti, kad jam būtų užtikrinta tinkama terpė vykdyti savo pareigas. Šis siekis būtent ir įvardijamas kaip procesinio pobūdžio interesas. Tuo tarpu asmuo, šaukiamas dalyvauti procese kaip liudytojas, negali turėti jokių asmeninių interesų, o jeigu ir turi, jie negali daryti jokios įtakos liudytojo vaidmeniui, jo parodymų turiniui.

V. D. Potapovas įsitikinęs, kad liudytojo procesiniai interesai, atsižvelgiant į jo vaidmenį, gali būti skirstomi į keletą grupių: a) įstatyme numatyti pagrindiniai (esminiai) interesai, susiję su parodymų dėl nustatytinų bylos aplinkybių davimu; b) įstatyme numatyti tam tikrus poreikius atitinkantys interesai, susiję su liudytojo vaidmens byloje tęstinumu (siekis kiek įmanoma mažiau dalyvauti procese ir kt.). Autoriaus nuomone, interesai priklauso nuo jų subjektyvaus suvokimo, todėl skirstomi į: a) besąlyginius interesus, kurių įgyvendinimas priklauso nuo kitų proceso subjektų funkcijų. Kitaip tariant, šie liudytojo interesai realizuojami atsižvelgiant į jų pačių valią, kadangi tam tikri proceso subjektai (įgalioti atlikti procesinius veiksmus) privalo išaiškinti liudytojui jo teises bei pareigas, numatytas įstatyme; b) sąlyginius interesus, kuriuos reikia suprasti kaip liudytojo reikmes,

5 Sauškin, S. A. *Aktualnyje voprosy teorii i praktiki učastija svidietelia v ugovnom procese (V dosudiebnom proizvodstve)*. Disertacija na soiskanije učiebnio stiepieni kandidata juridičeskich nauk. Moskva, 2002, p. 40–42.

6 *Ibid.*

kurios, nors ir būdamos numatytos baudžiamojo proceso įstatyme, priklauso nuo paties asmens (asmuo turi teisę pasirinkti, ar reikalauti atlyginti kelionės išlaidas, ir kt.).⁷ Autorius neneigia liudytojo procesinių interesų, nes jis, būdamas visavertis teisinių santykių subjektas ir turėdamas įstatymo suteiktas teises bei pareigas, realizuoja savo procesinį subjektiškumą.

Iš to, kas pasakyta, matyti, kad skirtingi autoriai skirtingai suvokia liudytojo intereso baudžiamajame procese egzistavimo klausimą. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad dauguma autorių neneigia, jog liudytojas apskritai gali būti kuo nors suinteresuotas baudžiamajame procese. Su tuo sutinka ir šio straipsnio autorius, nes priešingu atveju nekalbėjimas apie jo interesus prilygtų šio subjekto kaip priemonės, o ne kaip tikslo byloje vertinimui. Kitaip tariant, baudžiamajame procese liudytoją neturi būti žiūrima vien tik iš įrodinėjimo pozicijų manant, kad šis subjektas ir jo parodymai byloje reikalingi tiek, kiek tai susiję su įrodinėjimo dalyku bei ribomis. Liudytojas negali būti laikomas „gyva“ įrodinėjimo priemone byloje, nes šitaip bus prarasti ne tik jo parodymai ir tai turės neigiamos įtakos jų kokybei, bet ir bus sumenkinamas žmogaus pasiryžimas padėti ikiteisminio tyrimo įstaigoms, prokuratūrai ir teismui nustatyti tiesą byloje. Kiekvienoje byloje būtina paisyti liudytojo, kaip ir kitų subjektų, interesų, kadangi liudytojas ir jo siekiai yra laikytina procesinės veiklos tikslu. Priešingu atveju būtų prarandamas ne tik liudytojas, bet ir jo potencialas padėti įgyvendinti baudžiamojo proceso paskirtį. Į šį klausimą dėmesį yra atkreipęs ir Europos Žmogaus Teisių Teismas *Doorson prieš Nyderlandus* byloje⁸ (1996 m.). Teismas nurodė, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁹ (toliau – EŽTK) 6 straipsnyje nėra aiškiai reikalaujama atsižvelgti į liudytojų interesus apskritai ir į liudyti kviečiamų nukentėjusiųjų interesus konkrečiai, tačiau gali kilti pavojus jų gyvybei, laisvei ar saugumui, taip pat į EŽTK 8 straipsnio taikymo sritį patenkantiems interesams. Tokie interesai iš principo saugomi pagal kitas EŽTK nuostatas, suponuojančias, kad valstybė turėtų organizuoti baudžiamąjį procesą taip, jog minėtiems interesams nebūtų nepateisinamai keliamas pavojus. Atitinkamai teisingo baudžiamojo proceso principas reikalauja, kad reikiamais atvejais gynybos interesai būtų suderinami su kviečiamų duoti parodymus liudytojų ir nukentėjusiųjų interesais. Minėta, kad interesas atspindi savisaugos (saugumo)

7 Potapov, V. D. *Soveršenstvovanije procesualino-pravovogo položenija svidietielia v ugovolnom sudoproizvodstve Rosii*. Disertacija na soiskanije učiebnoi stepeni kandidata juridičeskich nauk. Moskva, 2005, p. 46–47.

8 *Doorson v. The Netherlands*, 26 March 1996, § 118, *Reports* 1996-II.

9 Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995. Nr. 40-987; 1996. Nr. 5-112; 1999. Nr. 61-1975; 2000. Nr. 96-3016; 2004. Nr. 77-2654; 2005. Nr. 74-2677; 2006. Nr. 17-595.

poreikį, kuri yra išlikimo sąlyga, o išlikimas – saugumo tikslas. Intereso apsaugoti save atsiradimą gali lemti ir tai, jog apskritai teisinis procesas dažnai vertinamas lyg tam tikra sankcija. Vokiečių mokslininkas K. F. Riolas (K. F. Röhl) rašo, kad „požiūris į šalutinį proceso poveikį rodo, kad procesas ne tik kainuoja laiko ir pinigų, bet ir vargina psichiškai“¹⁰. Todėl konstatuotina, jog tam, kad liudytojas galėtų tinkamai įgyvendinti savo teises bei atlikti pareigas, interesas yra būtinas ir neišvengiamas šio subjekto vaidmens faktorius.

Taigi, liudytojo intereso baudžiamajame procese klausimą galima sieti su šio subjekto poreikiu (siekiu) ginti jo turimas procesines teises bei tuo pat metu reikalauti, kad kiti teisinių santykių subjektai sudarytų jam tinkamas sąlygas arba netrukdytų jam įgyvendinti turimų teisinių pareigų. Liudytojo teisių ir pareigų vienovė, jų darna ir tęstinumas – tai vertybės, kurių praradimas ir siekis jas atkurti bei išsaugoti yra šio subjekto intereso baudžiamajame procese branduolys. Tai turint omenyje svarbu atsakyti į klausimą, kodėl Lietuvos baudžiamojo proceso doktrinoje, o tai reiškia ir pozityviojoje baudžiamojo proceso teisėje, laikomasi nuostatos, kad paprastai asmuo, kaip liudytojas, negali būti suinteresuotas byloje. Į tai atsakyti bus galima tik tuomet, kai bus įvertintas galimas liudytojo interesų pobūdis procese, interesų įtaka liudytojo vaidmeniui bei jo parodymams. Be to, tai priklausys ir nuo to, apie kokį suinteresuotą liudytoją baudžiamajame procese galima kalbėti – ar apie liudytoją kaip asmenį, ar apie liudytoją kaip proceso subjektą. Ir apskritai, ar iš viso galima tai skirti?

2. Asmeninis ir teisinis (procesinis) liudytojo interesai

Asmens tapimo baudžiamojo proceso teisinių santykių subjektu faktinių ir juridinių pagrindų analizė, BPK nuostatų sisteminis aiškinimas leidžia teigti, kad atsižvelgiant į asmens tapimo liudytoju pagrindus, į santykius su kitais proceso subjektais, poreikį tinkamai įgyvendinti savo teises bei kitus šio subjekto teisinės padėties sampratos aspektus galima išskirti dvejopo pobūdžio liudytojo interesus. Tai yra asmeninis ir teisinis (procesinis) liudytojo, dalyvaujančio baudžiamajame procese, interesai.

Kalbant apie pirmąjį – asmeninį liudytojo interesą baudžiamojoje byloje natūralu, jog kiekvienas asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių, šaukiamas duoti parodymus ir įsitraukdamas į baudžiamojo proceso teisinius santykius turi savo emocinį intelektą, išgyvenimus, baimes bei kitus asmenybės bruožus. Čia turima omenyje tai, jog, viena vertus, asmuo, nepaisant to, jog jis tampa liudytoju, negali būti atsiejamas nuo jo asmeninio subjektyvaus požiūrio ar vienu bei kitu su procesu

susijusių aplinkybių vertinimo (pavyzdžiui, draugystės ryšių su kuria nors proceso šalimi, baimės, noro keršyti, simpatijos ar antipatijos ir t. t.). Antra vertus, asmuo, dalyvaudamas kaip liudytojas, net ir teisinio proceso metu išlieka savimi, jo elgesį, požiūrį bei savijautą gali lemti visuomenės suformuoti stereotipai apie nusikalstamų veikų poveikį žmonių santykiams, išankstinį neigiamą požiūrį į kaltininkus, baimę galbūt „išivelti“ į baudžiamosios justicijos peripetijas ir kt. Taigi, baudžiamajame procese liudytojas gali būti asmeniškai suinteresuotas vienomis ar kitomis aplinkybėmis, kadangi į procesą jis įsitraukia ir iš jo pasitraukia būdamas tuo pačiu savimi, t. y. turėdamas tuos pačius asmeninius siekius bei vertinimus, kurie baudžiamojo proceso metu kartais gali įgauti arba prarasti vienokį ar kitokį atspalvį. Todėl atsakant į klausimą, kokią reikšmę baudžiamajame procese turi asmeninis liudytojo interesas, pirmiausia pabrėžtina, kad jo įtaka galima formuojant liudytojo suinteresuotumą bylos baigtimi dėl, pavyzdžiui, jo giminystės santykių su proceso šalimi, artimo bendravimo su kaimynais, kurie byloje dalyvauja kaip civiliniai ieškovai, ir t. t. Čia pritartina literatūroje išsakytiems autorių teiginiams, kad „liudytojo santykių su nukentėjusiuoju, įtariamuoju ar kaltinamuoju pobūdis ir intensyvumas taip pat gali lemti kartais sąmoningą <...> netikslių parodymų davimą. <...> liudytojas gali būti paprašytas ar kitaip paveiktas duoti neteisingus parodymus“¹¹. Antra, asmeninio liudytojo intereso pobūdis ir turinys gali lemti liudytojo duodamų parodymų turinį. Tai yra nuo to priklauso šio subjekto parodymų tikrumas ir patikimumas. Teisine prasme tai gali būti vertinama kaip veiksnys, galintis turėti įtakos liudytojo parodymų vertinimui. Tai patvirtina ir teismų praktika: „*Teisėjų kolegijos nuomone, nėra pagrindo visiškai atmesti liudytojos V. T. parodymus, nes jų esmė sutampa su kituose įrodymų šaltiniuose užfiksuotais duomenimis, kurie pagrįstai pripažinti įrodymais. Kai kurios jau minėtos aplinkybės nepasitvirtino, tačiau tai aiškintina ne sąmoningu liudytojos melavimu, bet jos emocije būsena dėl netikėtumo, kurį sukėlė pažadinimas naktį ir prašymas iškviesti policiją bei vėlesnis stresas paaiškėjus, jog po girdėtų smūgių ir aimanų kaimynė mirė. Šios aplinkybės galėjo turėti įtakos parodymų tikslumui, tačiau jų esmės nuoseklumas ir ryšys su kitais įrodymais leidžia teigti juos esant patikimus. <...> teisėjų kolegija atmeta gynėjo prašymu apeliacinės instancijos teisme apklausto liudytojo J. K. parodymus kaip neįtikinamus ir neatitinkančius kitų įrodymų. Iš jo apklausos akivaizdu, kad liudytojas nenori niekur kištis, todėl nieko „negrįdėjo“, nors, kaip matyti iš gynėjo pateiktos namo butų išplanavimo schemas, įvykis vyko už jo gyvenamojo kambario sienos.“¹² Autoriaus manymu, liudytojo asmeninio intereso egzistavimo faktas, kuris turi ar gali turėti*

11 Goda, G.; Kazlauskas, M.; Kuconis, P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 199.

12 Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamajoje byloje (bylos Nr. 1A-344/2006).

įtakos šio subjekto parodymų turiniui, negali būti vertinamas kaip kliūtis tokį asmenį apklausti kaip liudytoją (priešingu atveju būtų paneigtas proceso subjekto dalyvavimo procese bei jo vaidmens žmogiškasis faktorius), tačiau jo parodymus teismas turi vertinti labai atsargiai, atsižvelgdamas į jų ryšį su kitais byloje esančiais įrodymais (BPK 20 straipsnio 5 dalis). Čia turi būti laikomasi svarbios įrodymų vertinimo sąlygos – turi būti vertinamas ne tik kiekvienas įrodymas atskirai, bet ir jų visuma.¹³

Darytina išvada, kad liudytojo asmeninis interesas baudžiamajame procese neatsiejamas nuo jo, kaip asmens, kadangi tai lemia jo asmenybės bruožai. Šis interesas gali daryti įtaką liudytojo suinteresuotumui bylos baigtimi bei jo parodymų turiniui. Vadinas, matyti aiškus šio intereso ryšys su liudytojo teisiniu interesu bei galima įtaka jam.

Daugiau diskusijų kelia klausimas, susijęs su liudytojo teisinio intereso egzistavimu baudžiamajame procese, kadangi, kaip jau minėta, baudžiamajame procese laikomasi nuomonės, kad liudytojas negali turėti jokio teisinio suinteresuotumo byloje, mat jam yra keliamas neutralumo reikalavimas. Iš tikrųjų analizuojant šio subjekto teisinę padėtį bei sistemiškai aiškinant BPK nuostatas matyti, kad šio subjekto teisinės padėties konstrukcija, pateikta BPK, suponuoja teiginį, kad šis subjektas, šaukiamas duoti parodymus, turi būti neutralus, turi pareigą apklausiamas sakyti visa, kas jam yra žinoma. Tai lemia ir paties baudžiamojo proceso teisinių santykių specifika, jog šiame procese iš esmės yra sprendžiamas viešojo intereso apsaugos klausimas, nuo kurio priklausys, ar bus apgintos žmogaus teisės ir laisvės, ar bus išsamiai atskleista nusikalstama veika, ar bus tinkamai pritaikytas įstatymas ir ar nusikalstamą veiką padaręs asmuo bus teisingai nubaustas. Liudytojo dalyvavimo baudžiamajame procese esmė – atvykti ir duoti teisingus parodymus, nepaisant asmeninių ar kitokių poreikių, grindžiama grynai viešojo intereso gynimo prioritetu. Taigi, asmens, dalyvaujančio kaip liudytojo, vaidmuo šiame procese, nepaisant to, koks yra jo santykis su kitais proceso subjektais, kokių stereotipų jis laikosi ir kt., yra paremtas pareiga sakyti tiesą. Čia, kaip galima spręsti iš BPK nuostatų, neturi būti jokių kitų interpretacijų. BPK 78, 83 straipsnių nuostatos suponuoja teiginį, kad liudytojo parodymų dalykas gali apimti bet kokias reikšmės bylai išspręsti turinčias aplinkybes, tačiau patys parodymai turi būti kiek įmanoma objektyvūs. Taigi, toks yra liudytojo, kaip proceso subjekto, visuminis poveikslas baudžiamajame procese.

Pripažįstant, jog liudytojas byloje turi būti neutralus nepaisant jo patyrimų bei emocijų, vis dėlto būtina pripažinti, kad liudytojo teisinis interesas byloje

13 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 28 d. apžvalga „Dėl Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“. *Teismų praktika*. 2007, 27:341.

egzistuoja. Ir to paneigti jokia būdu negalima, nes priešingu atveju bus paneigtas, pirmiausia, jo, kaip proceso subjekto, procesinis subjektiškumas ir, antra, jo, kaip asmens, žmogiškasis pradas, visuomet darantis įtaką jo poelgiams ir sprendimams (kitai sakant, baudžiamojoje byloje po liudytojo kauke yra žmogus). Tokią išvadą galima pagrįsti dvejopu liudytojo teisinio intereso pobūdžiu – suinteresuotumu bylos baigtimi ir suinteresuotumu savo teisine padėtimi.

Paprastai suinteresuotumas bylos baigtimi reiškia, kad asmens poreikis siejamas su galutiniu sprendimu byloje, kadangi, pavyzdžiui, būsimasis teismo ar kito įgalioto subjekto sprendimas gali turėti įtakos teisinių santykių pobūdžiui, asmenų teisėms ir pareigoms. Šis klausimas gana plačiai analizuojamas civilinio proceso teisėje. Suinteresuotumą bylos baigtimi paprastai apibūdina dvi kategorijos – materialinis teisinis ir procesinis teisinis interesai. Materialiniai teisiniai interesai – tai socialiniai poreikiai, saugomi įstatymų, nesuteikiant jų turėtojams subjektinių materialinių teisių, o suteikiant teisę jiems kreiptis teisminės ar kitokios teisinės pagalbos. Tuo tarpu procesinis teisinis interesas – tai savarankiškas teisinis reiškiny, kuris patenkinamas teisėsaugos institucijų veikla. Jis reiškia asmens poreikį pradėti procesą ir jame dalyvauti.¹⁴ Tačiau, kaip ir minėta, baudžiamajame procese vis dėlto vyrauja nuomonė, kad liudytojas byloje negali būti asmuo, suinteresuotas bylos baigtimi. Liudytojas byloje negali turėti jokio materialinio teisinio ar procesinio teisinio intereso bylos baigtimi.¹⁵ Tokios nuostatos laikomasi ir civilinių bei administracinių bylų praktikoje: „<...> *trečiasis asmuo turi materialinį teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi, liudytojas tokio intereso negali turėti – liudytoju pripažįstamas bylos baigtimi teisiškai nesuinteresuotas asmuo* <...>“¹⁶; „<...> *argumentai, kodėl nesivadovautina ir liudytojos J. J. parodymais, pagrįsti faktinėmis aplinkybėmis – liudytoja važiavo kartu su Ž. Ž., o tai lemia jos suinteresuotumą bylos baigtimi Ž. Ž. naudai* <...>“¹⁷. Be to, jau

14 Krivka, E. *Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 27.

15 Pavyzdžiui, taip teigiama ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-8 patvirtintoje Rekomendacijoje dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkto ir 82 straipsnio 3 dalies nustatyta tvarka. Šios rekomendacijos 5 punkte pasakyta, kad faktinių duomenų šaltinis – tai asmuo, kurio procesinė padėtis yra sąlyginai tarpinė tarp neturinčio procesinio intereso liudytojo ir įtariamojo procesinės padėties. Tokia nuomonė vyrauja ir daugelyje mokslinių šaltinių. Pavyzdžiui, P. Mitnikas savo straipsnyje besąlygiškai teigia, kad asmuo liudytoju gali būti laikomas tik tada, jeigu jis procese neturės jokio teisinio asmeninio intereso. Plačiau žr.: Mitnik, P. *Svidietielj v ugolovnom processe: poniatije, krug lic, nie podležaščich doprosu. Justicija Belarusii*. 2005, 6.

16 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje *E. T. v. AB „Šiaulių bankas“* (bylos Nr. 3K-3-370/2005).

17 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 10 d. nutartis administracinėje byloje *Ž. Ž. v. Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Viešosios policijos Eismo priežiūros tarnyba* (bylos Nr. N17-1611/2006).

anksčiau minėtoje nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad „civilinėje byloje liudytoju gali būti kiekvienas asmuo, kuriam gali būti žinomos kokios nors aplinkybės, turinčios ryšio su byla, jeigu jis neturi teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi, dėl kurio turėtų būti įtrauktas į procesą kaip dalyvaujantis asmuo (ieškovas, atsakovas, tretysis asmuo)“¹⁸. Teismas kitoje nutartyje pažymėjo, kad: „Nepagrįstas kasatorius nurodymas, jog kontrolieriai S. G. ir G. K. negalėjo būti apklausti byloje liudytojais. Kasatorius nenurodė nė vieno CPK 189 str. 2 d. <...> numatyto pagrindo, dėl kurio šie asmenys negalėjo būti šaukiami ir apklausiami kaip liudytojai. Minėtame straipsnyje nepasakyta, kad liudytojais negali būti kaip nors bylos eiga ar baigtimi suinteresuoti asmenys. Civilinėje byloje liudytoju gali būti kiekvienas asmuo, kuriam gali būti žinomos kokios nors aplinkybės, turinčios ryšio su byla, jeigu jis neturi teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi, dėl kurio turėtų būti įtrauktas į procesą dalyvaujančiu byloje asmeniu <...>. Kasatoriui nenurodžius jokių aplinkybių apie liudytojų S. G. ir G. K. teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi bei nesant tokių aplinkybių nustatytų byloje, nėra pagrindo pripažinti teismą pažeidus įstatymo reikalavimus šaukiant ir apklausiant šiuos asmenis kaip liudytojus bei vertinant jų parodymus.“¹⁹

Nors teismų praktikoje bene išvien laikomasi nuomonės, kad liudytojas negali būti suinteresuotas bylos baigtimi, vis dėlto nederėtų taip besąlygiškai teigti. Nors nėra ginčytina, jog liudytojo suinteresuotumo bylos baigtimi faktas iš esmės prieštarauja šio subjekto teisinei prigimčiai, vis dėlto čia esama ir kai kurių išimčių. Turima omenyje aplinkybė, numatyta BPK 82 straipsnio 2 dalyje. Nėra bylose, jeigu yra BPK 78 straipsnyje numatyti pagrindai, kaip liudytojai yra šaukiami į apklausą įtariamą ar kaltinamą asmens šeimos nariai ar artimieji giminaičiai. Tiesa, šių asmenų dalyvavimas ir apklausos procesinė forma turi ypatumų. Minėta, kad tokie liudytojai, pirma, apskritai gali neduoti parodymų ar, antra, turi teisę atsakyti tik į kai kuriuos jiems pateiktus klausimus. Šiuo klausimu Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog „Konstitucijos 31 str. yra įtvirtinta nuostata, draudžianti versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius. Baudžiamuosiuose įstatymuose yra nustatytos normos, leidžiančios liudytojui šiuo pagrindu atsakyti duoti parodymus. Tačiau jeigu šie asmenys, žinodami turį teisę atsakyti duoti parodymus, sutiko juos duoti kaip liudytojai ar nukentėjusieji, bet vėliau tyčia davė melagingus parodymus, jie taip

18 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje *M. B. v. Antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo* (bylos Nr. 3K-3-674/1999).

19 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje *L. K. v. UAB „Varėnos autobusų parkas“* (bylos Nr. 3K-3-176/2004).

*pat gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn.*²⁰ Iš to plaukia, kad valstybės sprendimas nepriskirti pareigos įtariamojo ar kaltinamojo asmens šeimos nariams ar artimiesiems, kaip liudytojams, duoti parodymus prieš savo artimą, jeigu jie to nenori, kad tuo pat metu ji pripažįsta ne tik tai, kad šie asmenys, šaukiami kaip liudytojai, yra suinteresuoti bylos baigtimi, t. y. teismo ar kito įgalioto subjekto sprendimu, kuris gali turėti įtakos jų artimo įtariamojo ar kaltinamojo teisėms ir pareigoms, bet ir šio intereso svarbą. Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo: „<...> *apeliacinės instancijos teismas, nustatęs, kad I. D. buvo E. D. šeimos narė, todėl turėjo teisę atsisakyti duoti parodymus, tačiau su šia teise nebuvo supažindinta, teismas tinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą – BK 235 str. 3 d. ir, vadovaudamasis BPK 3 str. 1 d. 1 p., priėmė išteisinamąjį nuosprendį. <...> bylos nagrinėjimo metu nustatčius BK 235 str. 3 d. nurodytas aplinkybes, dėl kurių baudžiamoji atsakomybė už melagingų parodymų davimą negalima, tai, nors jos ir nebuvo ar negalėjo būti žinomos ikiteisminio tyrimo metu, BK 235 str. 1 d. taikymas nėra galimas.*²¹

Konstitucijos 38 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatos pripažįsta, kad šeimos narys ar artimas giminaitis, byloje dalyvaujantis kaip liudytojas, turi teisę ginti pagrindiniame įstatyme įtvirtintą teisę į šeimos gerovę, jos vientisumą, šeimos paslaptį. Šeimos globa ir parama jai akcentuojama ir Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto²² 10 straipsnio 1 dalyje. Čia nurodoma, kad šeimai, kuri yra natūrali ir pagrindinė visuomenės ląstelė, turi būti teikiama kuo didesnė apsauga. Iš to plaukia, kad kaip liudytojas byloje dalyvaujantis šeimos narys ar artimas giminaitis, be apribojimų, turi materialinį teisinį suinteresuotumą. O tai reiškia, kad jis „<...> *turi turėti aiškiai identifikuojamą suinteresuotumą apginti materialiosios teisės normų saugomą teisę ar interesą*“²³ saugia šeimos būtimi, kuri iš dalies yra patekusi į baudžiamąjį proceso teisės normomis reguliuojamą sritį. Vadovaujantis tuo galima teigti, kad toks liudytojas, turėdamas teisę atsisakyti duoti parodymus prieš savo artimą ar sutikdamas apklausos metu atsakyti tik į kai kuriuos jam pateiktus klausimus, parodo savo teisinį suinteresuotumą bylos

20 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso 118¹, 156¹ straipsnių, 267 straipsnio 5 punkto ir 317¹ straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 80-2423.

21 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamąjoje byloje (bylos Nr. 2K-615/2004).

22 Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 77-3290.

23 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje *Panevėžio miesto vyriausiasis policijos komisariatas v. Panevėžio policijos darbuotojų profesinė sąjunga* (bylos Nr. A-469-25/2006).

baigtimi. Ši jo interesą lemia tai, kad nuo bylos baigties gali priklausyti jo teisės ir pareigos, susijusios su šeimos santykių sauga. Tarp liudytojo procesinio teisinio intereso ir jo materialinio teisinio intereso, kuris yra teisinės gynybos dalykas, yra nepertraukiamas ryšys, pasireiškiantis tuo, kad procesinis teisinis interesas gali būti tik egzistuojant materialinio teisinio intereso – siekio apsaugoti šeimos paslaptį, kaip teisinės gynybos dalyko, galimybei.

Svarbu pažymėti, jog liudytojo suinteresuotumo bylos baigtimi egzistavimą iš esmės lemia jau analizuotas liudytojo, kaip asmens, asmeninis interesas byloje, nes būtent šis siekis ir yra analizuojamo intereso egzistencijos pradai. Kitaip sakant, liudytojo santykiai su kitais proceso subjektais, pavyzdžiui, nukentėjusiais ar įtariamaisiais, tarp kurių gali būti jo šeimos narių, artimųjų giminaičių ar kitų asmenų, su kuriais jis artimai bendrauja, grindžiami asmeniniais ryšiais, formuojančiais liudytojo asmeninius interesus, kurie, baudžiamajame procese suponuoja teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi. Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog, nepaisant šių interesų, liudytojas, o tiksliau jo parodymai (jeigu jis sutinka duoti parodymus pagal BPK 82 straipsnį) turi išlikti neutralūs bei objektyvūs, nes liudytojas, priešingai nei, pavyzdžiui, nukentėjusysis (kuris, beje, apklausiamas kaip liudytojas pagal BPK 185 straipsnį), byloje yra nepakeičiama ir autentiška figūra. Taigi čia darytina išvada, kad liudytojo, kaip proceso subjekto, parodymai turi būti neutralūs ir objektyvūs nepaisant to, jog jis, kaip asmuo, yra asmeniškai suinteresuotas (o tai daro įtaką jo teisiniui suinteresuotumui bylos baigtimi).

Kalbant apie liudytojo teisinio suinteresuotumo savo teisine padėtimi egzistavimą byloje, vienareikšmiškai dera pripažinti, jog toks interesas yra ir turi egzistuoti, nes priešingu atveju kiltų klausimas, kam tuomet reikalingos BPK numatytos liudytojo procesinės teisės (BPK 81 straipsnis). Jeigu jau įstatymas suteikia liudytojui teises, vadinasi, įstatymas tuo pat metu sukuria galimybes liudytojui reikalauti, kad šios teisės būtų tinkamai realizuojamos ir apsaugomos. Atitinkamai toks liudytojo reikalavimas grindžiamas jo siekiu užtikrinti savo teisinę padėtį byloje. Kitaip sakant, siekis apsaugoti savo procesines teises, užtikrinti tinkamą aplinką pareigoms atlikti apibūdina liudytojo teisinį suinteresuotumą savo procesine padėtimi, nes priešingu atveju bet kuri kliūtis, lemianti šių teisių bei pareigų įgyvendinimo negalimumą arba nepakankamą įgyvendinimą, savaime lemtų poreikio siekti saugios aplinkos ar būties atsiradimą. Beje, atkreiptinas dėmesys, kad teisinis interesas procesine padėtimi nuo intereso bylos baigtimi skiriasi tuo, jog šiuo atveju liudytojui nėra svarbus galutinis sprendimas byloje, kadangi tai neturės įtakos jo teisėms bei pareigoms (išskyrus aplinkybę, numatytą BPK 82 straipsnio 2 dalyje). Liudytojas, kaip ir kiekvienas kitas proceso subjektas, yra suinteresuotas ginti BPK 81 straipsnyje ir kitas baudžiamojo proceso įsta-

tyme įtvirtintas teisės, arba dar kitaip – reikalauti, kad jis galėtų tinkamai atlikti savo procesines pareigas, legalizuojančias anksčiau minėtas procesines teises.

Taigi, konkretus poreikis realizuoti procesines teises ar įgyvendinti teises pareigas apibūdina šio liudytojo intereso apimtį. Tarkime, turint omenyje liudytojo teisę gauti turėtų išlaidų atlyginimą (BPK 81 straipsnio 1 dalies 6 punktas, 103 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktai, 104 straipsnio 1 dalis), intereso apimtis šiuo atveju suprantama kaip liudytojo reikmė tenkinti savo socialinius ir materialinius poreikius, susijusius su pareiga dalyvauti baudžiamajame procese. Kalbant apie kitą liudytojo procesinę teisę – prašyti taikyti jam anonimiškumą (BPK 198 straipsnio 1 dalis) intereso apimtį lemia saugios aplinkos poreikis. Taigi, apskritai diskutuojant intereso savo procesine padėtimi apimties klausimu būtina atsižvelgti į tai, kad liudytojo intereso mastas procese tiesiogiai priklauso nuo atliekamo vaidmens turinio. Šiuo atveju sutinkant su vokiečių autorių teiginiu, kad „liudytojo funkcija grindžiama šio subjekto užduotimi procese“²⁴, konkretaus intereso savo procesine būtimi realizavimas laikytinas priemone įgyvendinant jam paskirtą užduotį. Analizuojamo intereso įgyvendinimas siejamas būtent su nepakeičiamu liudytojo vaidmeniu. Asmens interesas bylos baigtimi siejamas su materialiniais teisiniais interesais, t. y. siekiu ginti aiškiai identifikuojamas materialinės teisės normų saugomas teises bei laisves, o interesas dėl procesinės padėties siejamas su netrukdomu savo procesinio vaidmens realizavimu – gebėjimu ir galėjimu duoti teisingus parodymus.

Svarbu pažymėti, kad liudytojo teisinis suinteresuotumas savo teisine padėtimi byloje yra neatsiejamas nuo liudytojo, ir kaip proceso subjekto, ir kaip asmens, būsenos. Šio suinteresuotumo savaiminė egzistencija baudžiamajame procese yra svarbi tuo, kad būtent atsižvelgiant į tai, ar liudytojo teisės yra ginamos bei apsaugomos, priklauso ir paties liudytojo procesinis aktyvumas byloje, jo parodymų turinys. Kaip jau minėta, pavyzdžiui, jeigu liudytojo prašymu (pavyzdžiui, kai jam ar jo šeimos nariams kyla pavojus dėl jo anksčiau byloje duotų parodymų) nebus užtikrinamas jo asmens tapatybės duomenų išlaptinimas (anonimiškumas), tai gali turėti įtakos parodymų kokybei. Ir tai, autoriaus nuomone, būtų vertinama kaip normali bendražmogiška liudytojo reakcija į valstybės institucijų požiūrį į jo saugumą, nes šiuo konkrečiu atveju susipintų jo, kaip proceso subjekto ir kaip asmens, teisiniai ir asmeniniai interesai siekti saugios (fizinės, psichologinės ar kt.) aplinkos.

Darytina bendra išvada, kad liudytojo interesų, kokie jie bebūtų – asmeniniai ar teisiniai, egzistavimas ir jų ryšys liudija, kad jie lemia vienas kitą, t. y. vienas gali suponuoti kito atsiradimą. Ir nors pripažintina, kad liudytojo parodymai by-

24 Kühne, H. H. *Strafprozessrecht. Eine systemische Darstellung des deutscher und europäischen Strafverfahrensrechts*. Heidelberg: C. F. Müller, 2003, p. 414.

loje turi būti įmanomai objektyvūs, tačiau pats liudytojas, kaip asmuo ir kaip proceso subjektas, neišsivaizduojamas be asmeninių ir atitinkamų teisinių interesų.

Išvados

1. Lietuvos baudžiamajame procese liudytojas gali būti suinteresuotas, ir tai lemia jo siekis ginti BPK jam suteiktas procesines teises bei teises pareigas. Kitaip tariant, liudytojas, realizuodamas savo, kaip tam tikrų duomenų baudžiamajoje byloje šaltinio, vaidmenį negali būti ribojamas ginti savo teises bei reikalauti, jog jam būtų suteiktos tinkamos galimybės atlikti savo pareigas. Tačiau toks suinteresuotumas neturi daryti įtakos liudytojo parodymų kokybei.

2. Išskiriami asmeninis ir teisinis (procesinis) liudytojo interesai. Asmeninis liudytojo interesas svarbus baudžiamajam procesui tiek, kiek tai susiję su liudytojo parodymų vertinimu, kadangi asmeniniai liudytojo motyvai ir siekiai gali turėti įtakos jo parodymų turiniui. Teisinis liudytojo interesas baudžiamajoje byloje lemia jo teisinę padėtį, kadangi tik nuo to, ar liudytojo procesinės teisės bus tinkamai užtikrinamos, o tai atitinkamai turės reikšmės ir jo pareigų vykdymui, priklausys liudytojo vaidmens realizavimas. Asmeninis ir teisinis interesai tarpusavyje susiję, o tai rodo, kad asmeninis interesas gali lemti teisinio intereso susiformavimą.

3. Liudytojo suinteresuotumas bylos baigtimi – tai liudytojo siekis, siejamas su galutinio sprendimo baudžiamajoje byloje priėmimu ir jo turiniu. Toks galutinis sprendimas turi įtakos atitinkamiems liudytojo poreikiams, kurių atsiradimo pagrindas – santykiai su kitais proceso subjektais, pavyzdžiui, nukentėjusiuoju, įtariamuoju ar kaltinamuoju, kuris yra liudytojo šeimos narys ar artimasis giminitis, ir kt.

4. Suinteresuotumas savo teisine padėtimi byloje reiškia, kad liudytojui svarbu, jog su juo proceso metu būtų elgiamasi sąžiningai ir teisingai. Natūralu, kad liudytojas, kuris į baudžiamąjį procesą kartais patenka ne savo noru ir kuris įgyja procesines teises ir pareigas, gali reikalauti, kad atitinkamai būtų užtikrinti jo poreikiai, t. y., pavyzdžiui, apmokėtos jo kelionės į teismą išlaidos, užtikrintas saugumas (anonimiškumas) nuo gresiančio nusikalstamo poveikio, būtų išnagrinėtas jo skundas dėl to, kad jo atžvilgiu buvo nepagrįstai taikyta procesinė prievarta, ir kt.

Literatūra

- Avery, M. The Child Abuse Witness: Potential for Secondary Victimization. *Criminal Justice Journal*. 1983–1984, 7(1).
- Doak, J. Confrontation in the courtroom: shielding vulnerable witnesses from the adversarial showdown. *Journal of Civil Liberties*. 2000, 3.
- Doorson v. The Netherlands*, 26 March 1996, § 118, *Reports* 1996-II.
- Engelhardt, L. The problem with eyewitness testimony. *Stanford Journal of Legal Studies*. 1999, 1(1).
- Fyfe, N. R.; McKay, H. Desperately seeking safety. Witnesses' experiences of intimidation, protection and relocation. *British Journal of Criminology*. 2000, 40.
- Goda, G.; Kazlauskas, M.; Kuconis, P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
- Green, M. S. The paradox of auxiliary rights: the privilege against self-incrimination and the right to keep and bear arms. *Duke Law Journal*. 2002, 52.
- Holdgaard, M. The right to cross-examine witnesses - case law under the European Convention on Human Rights. *Nordic Journal of International Law*. 2002, 71.
- Jurka, R. Liudytojų saugumas, kaip priemonė užtikrinant jų parodymų patikimumą. *Jurisprudencija*. 2005, 75(67).
- Krivka, E. *Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
- Kühne, H. H. *Strafprozessrecht. Eine systemische Darstellung des deutscher und europäischen Strafverfahrensrechts*. Heidelberg: C. F. Müller, 2003.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 118¹, 156¹ straipsnių, 267 straipsnio 5 punkto ir 317¹ straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 80-2423.
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 37-1341.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. birželio 28 d. apžvalga „Dėl Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“. *Teismų praktika*. 2007. Nr. 27.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje *M. B. v. Antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo* (bylos Nr. 3K-3-674/1999).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje *L.K. v. UAB „Vārėnos autobusų parkas“* (bylos Nr. 3K-3-176/2004).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 2K-615/2004).
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje *E. T. v. AB „Šiaulių bankas“* (bylos Nr. 3K-3-370/2005).
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 10 d. nutartis administracinėje byloje *Ž. Ž. v. Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Viešosios policijos Eis-*

- mo priežiūros tarnyba (bylos Nr. N17-1611/2006).
- Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. vasario 28 d. nutartis administracinėje byloje *Panevėžio miesto vyriausiasis policijos komisariatas v. Panevėžio policijos darbuotojų profesinė sąjunga* (bylos Nr. A-469-25/2006).
- Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje (bylos Nr. 1A-344/2006).
- Legkauskas, V. Žmogaus socialinės motyvacijos pagrindai. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2004, 2.
- Mitnik, P. Svidietielj v ugolovnom procese: poniatije, krug lic, ne podležaščich doprosu. *Justicija Belarusii*. 2005, 6.
- Pozen, J. Justice obscured: the non-disclosure of witnesses' identities in ICTR Trials. *International Law and Politics*. 2006, 38.
- Potapov, V. D. *Soveršenstvovanije procesualno-pravovogo položenija svidietielia v ugolovnom sudproizvodstve Possii*. Disertacija na soiskanije učeбноi stepeni kandidata juridičeskich nauk. Moskva, 2005.
- Quinn, K. Justice for vulnerable and intimidated witnesses in adversarial proceedings? *The Modern Law Review*. 2003, 66.
- Rock, P. Witnesses and space in a crown court. *British Journal of Criminology*. 1991, 31(3).
- Sluiter, G. ICTR and the protection of witnesses. *Journal of International Criminal Justice*. 2005, 3.
- Sauškin, S. A. *Aktualmyje voprosy teorii i praktiki yčastija svidietielia v ugolovnom processe (V dosudebnom proizvodstve)*. Disertacija na soiskanije učeбноi stepeni kandidata juridičeskich nauk. Moskva, 2002.
- Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 77-3290.
- Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2004.
- Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995. Nr. 40-987; 1996. Nr. 5-112; 1999. Nr. 61-1975; 2000. Nr. 96-3016; 2004. Nr. 77-2654; 2005. Nr. 74-2677; 2006. Nr. 17-595.

CONTROVERSIAL ASPECTS OF THE EXISTENCE OF WITNESS' INTEREST IN THE CRIMINAL PROCEDURE

Raimundas Jurka

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Interest is one of the main sociological and legal categories, which help to discover relation between objective external tendencies and activities of a man. A witness who has procedural rights and obligations is allowed to protect these rights and obligations respectively and thus a witness begins to have an interest in criminal procedure. Two types of interests of witness could be accordingly distinguished, i.e. personal interest and legal interest.*

The analysis of witness's interest in criminal cases allows to affirm that the procedural interests of a witness in criminal procedure may be divided into those related to the outcome of the case and those related to a person's legal position in a definite criminal suit.

Interest in the outcome of the case means that the person associates his or her needs with the definitive decision in the case. In other words, this interest appears when a prospective decision of a court or another authorized subject may influence the character of legal relations, rights and duties of a person. This issue is especially widely analyzed in civil procedure law and science. The interest in the outcome of the case is usually divided to two categories – material-legal interests and procedural-legal interests. Material-legal interests, i.e. social needs are protected by laws, without attributing to their holders subjective material rights, but granting them the right to apply for judicial or another kind of legal assistance. On the other hand, procedural-legal interest is an independent legal phenomenon, which is fulfilled through activities of legal institutions. The procedural-legal interest means the need of a person to initiate the procedure and to participate in this procedure. As a rule, a witness is interested in his/her legal position in criminal procedure. The objective to protect own procedural rights and to guarantee proper environment to perform the duties defines the witness's legal interest in relation to his/her procedural status. Any hindrance, which leads to an impossibility to implement the rights or duties or to an insufficient implementation of them, determines the need to ensure a secure environment or existence. In this way, the source of appearance of this interest is defined, i.e. procedural relations of the witness.

The legal interest in procedural status differs from the interest in the outcome of the case; the witness is not concerned with the definitive decision of the case, because it does not influence his/her rights and interests in any way (except for the condition provided for in Article 82 (2) of the CPC). In this case, the secure procedural status is related to an implementation of the procedural role of the witness. The witness, like any other subject of the procedure, is interested in defending his rights under Article 81 of the CPC, and other rights established in the criminal procedure law, or to put it in another way – in requiring possibilities to appropriately perform his/her procedural duties that legalize the above mentioned procedural rights.

Keywords: *criminal procedure law, witness' interest, human rights and freedoms.*

Raimundas Jurka, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros lektorius, daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: asmens procesiniai interesai baudžiamajame procese, teisė į tinkamą procesą, diskriminacijos negalimumas baudžiamajame procese, baudžiamojo proceso dalyviai, tarptautinis bendradarbiavimas baudžiamajame procese.

Raimundas Jurka, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Procedure, lecturer, doctor. Research interests: procedural interests of a person in the criminal procedure, right to a fair trial, prohibition of discrimination in the criminal procedure, participants of the criminal procedure, international cooperation in the criminal proceedings.